

УДК 342.1

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПАРЛАМЕНТУ ДРУГОЇ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918–1939 рр.)

Р. Шандра

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна*

Досліджено конституційні акти Другої Польської Республіки 1918, 1921 та 1935 рр. З'ясовано правовий статус парламенту Польщі у 1918–1939 рр., компетенцію його окремих палат. Проаналізовано повноваження парламенту щодо формування виконавчої та судової гілок влади.

Ключові слова: Друга Польська Республіка, конституція, парламент, Сейм, Сенат, президент, уряд.

Процес формування польського парламентаризму був складним та тривалим. Важливим етапом у ньому був період так званої Другої Польської Республіки (1918–1939 рр.), яка спочатку сформувалась як держава з парламентською формою правління, однак поступово перетворилась на президентсько-парламентську республіку. Дослідження історичного правового досвіду польських державних діячів цього періоду має важливу практичну цінність, адже основними завданнями конституційного процесу було відновлення стабільності у державі за допомогою зміни конституції, а також подолання політичної кризи, зміцнення авторитету державної влади тощо. Сьогодні ці завдання є актуальними й для України.

Дослідження конституційних процесів і парламентаризму у Другій Польській Республіці раніше здійснювали такі вчені, як Б. Тищик, Ю. Бардах, Б. Лесьнодорский, М. Петрак, М. Каллас, М. Гапський та ін.

Відновлення польської держави пов'язано з іменем Юзефа Пілсудського. Декретом Регентської ради від 11 листопада 1918 р. Ю. Пілсудському передано вищу військову владу та звання Головного коменданта. Ще через кілька днів, 14 листопада, Регентська рада опублікувала повідомлення про свій саморозпуск і надання Ю. Пілсудському усїєї повноти державної влади, зокрема право видавати закони, створювати уряд, скликати парламент [5, с.181].

Маючи на меті об'єднати навколо себе усї політичні сили, Ю. Пілсудський вирішив організувати керівні органи влади відновленої польської держави на демократичних засадах. Він одразу розпочав підготовку до організації виборів – 22 листопада 1918 р. видав декрет про найвищу представницьку владу Польської Республіки (Установчий Сейм), а декретом від 28 листопада 1918 р. затвердив виборчу ординацію до польського Установчого Сейму [7, с. 472].

Виборча ординація закріплювала принципи загального, рівного, безпосереднього виборчого права та таємне голосування. Вибори мали відбуватися на засадах пропорційної виборчої системи. Усі громадяни Польщі, які досягли 21 року отримували як пасивне, так і активне виборче право. Виборчого права не мали лише ті особи, які законним рішенням суду були позбавлені громадянських прав. Не мали активного виборчого права військовослужбовці, а чиновники не мали права висувати свою кандидатуру на тих округах, на які поширювались їхні службові повноваження [6, с. 137]. Уперше в польському виборчому праві жінки мали рівне виборче право з чоловіками [8, с. 158].

Перше засідання новообраного польського парламенту відбулося 10 лютого 1919 р. Одним із ключових питань порядку денного Сейму було прийняття нової конституції Польської Республіки і з цією метою 14 лютого 1919 р. створено Конституційну комісію. Оскільки робота над таким проектом вимагала часу, було вирішено прийняти тимчасовий конституційний акт [9, с. 389].

Таким конституційним актом стала ухвала Установчого Сейму від 20 лютого 1919 р. (так звана Мала Конституція). Згідно з ухвалою, Ю. Пілсудському на період роботи парламенту над проектом Конституції надано повноваження глави держави (*Naczelnika Państwa*).

Перший конституційний акт визначав лише загальні принципи організації вищої державної влади. Парламент було визнано суверенною і законодавчою владою в Польській Державі. Закони підписував та оголошував голова Сейму (маршалок) з обов'язковою контрасигнацією (тобто скріпленням підписами) головою уряду (Головою Ради Міністрів) і відповідним галузевим міністром. Сейм також брав участь у формуванні уряду, погоджуючи його склад із главою держави [10]. Установчий Сейм був однопалатним. Термін його діяльності не був окреслений, і він діяв від лютого 1919 р. до кінця листопада 1922 р. Протягом цього періоду депутати Сейму провели 342 пленарні засідання та прийняли 342 закони [6, с. 145].

Найважливішим результатом роботи першого парламенту Другої Польської Республіки було прийняття 17 березня 1921 р. нової Конституції.

Згідно з Конституцією 1921 р. єдиним законодавчим органом влади було визнано парламент, який складався із Сейму та Сенату (ст. 2) [11]. До складу Сейму входило 444 депутати, а Сенату – 111 сенаторів. Суміщати посади депутата та сенатора заборонялось [7, с. 483].

Право законодавчої ініціативи належало уряду та Сейму (ст. 10). Закони приймали простою більшістю за умови присутності 1/3 від загальної кількості депутатів. Після цього закони скеровували до Сенату, який міг протягом 30 днів після одержання проекту подати до нього зауваження. Якщо зауважень не було, то глава держави – Президент, повинен був підписати закон та забезпечити його оприлюднення (ст. 32, 35).

Конституція визначала термін чинності повноважень та загальні засади виборів до Сейму та Сенату. Згідно із ст. 11 та 36 Конституції, депутатів та сенаторів обирали на п'ять років, термін повноважень обчислювали з дня відкриття першого засідання Сейму. Вибори проводили на принципах загального, безпосереднього й рівного виборчого права шляхом таємного голосування.

Виборче право отримував кожен громадянин Польщі незалежно від статі, котрий на день оголошення виборів досягнув 21 року (30 років для виборів до Сенату), мав повну цивільну дієздатність і проживав у виборчому окрузі принаймні з попереднього дня до дня оголошення виборів у спеціальному друкованому органі парламенту – Законодавчому Віснику (*Dziennik Ustaw*). Голосувати можна було лише особисто. Права голосу позбавляли осіб, які перебували на військовій службі (ст. 12, 36). Право бути обраним до Сейму мав кожен громадянин, який досягнув 25 років, а до Сенату – 40 років (ст. 13, 36). Державні службовці, котрі займали посади в адміністративних, податкових, судових органах, не мали права висувати свою кандидатуру в підвідомчих їм округах. Однак це не стосувалось працівників центральних органів влади (ст. 15).

Депутат, якого призначали на оплатну державну посаду, втрачав свій мандат, однак це правило не стосувалося посади міністрів, заступників міністрів і

професорів вищих навчальних закладів (ст. 17) [11]. Вважаємо, що такий досвід міг би бути використаний у проекті змін до чинної Конституції України. Згідно зі ст. 78 Конституції, народні депутати України не можуть мати іншого представницького мандата, бути на державній службі, обіймати інші оплачувані посади, займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності), входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку [8]. Однак стосовно посади міністра (яка є політичною, як і посада народного депутата) варто зробити виняток. Оплату праці такому суміснику треба передбачити лише за однією з посад, на його вибір.

Депутати та сенатори не могли бути притягнуті до відповідальності за дії, пов'язані з їхньою професійною діяльністю. За порушення прав третіх осіб їх можна було притягнути до відповідальності лише за згоди відповідної палати. Кримінальне, адміністративне та дисциплінарне провадження могли бути порушені, однак на вимогу палати зупинялись до припинення чинності мандату. Парламентаря можна було затримати на місці злочину, проте для винесення рішення про арешт та продовження кримінального провадження суд зобов'язаний був звернутись до Маршалка для отримання на це дозволу палати, до якої належав парламентар. Маршалок мав право вимагати його негайного звільнення (ст. 21, 37) [11].

Така норма Конституції, як вважаємо, була запозичена з австрійської Конституції 1867 р. (Конституційний закон про зміну закону від 26 лютого 1861 р. про імперське представництво від 21 грудня 1867 р., § 16), згідно з якою жодного депутата не можна було під час роботи парламенту притягати до суду й арештовувати без дозволу палати, до якої він належав, за винятком затримання його безпосередньо на місці злочину. А якщо депутата затримали на місці злочину, то про це потрібно було негайно повідомити президента (тобто голову) відповідної палати. У разі необхідності палата мала право вимагати зняття арешту та призупинення слідства на період сесії парламенту.

Погоджуємось із дослідницею австрійських конституцій Н. Гриб, яка стверджує, що таке обмеження депутатської недоторканості є досконалішим, ніж аналогічне положення чинної Конституції України, згідно з ч. 3 ст. 80 якої народні депутати не можуть без згоди Верховної Ради України бути притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані (навіть якщо їх спіймали на місці злочину). Ця норма дає можливість уникнути правосуддя до того, як згода на відкриття кримінального провадження та затримання буде надана парламентом [9, с. 14].

Конституція 1921 р. закріплювала у Польській Республіці парламентську форму правління. Парламент був наділений повноваженнями обирати Президента терміном на сім років. З цією метою Президент в останній квартал сьомого року своїх повноважень зобов'язаний був скликати Національні збори (до яких входили Сейм і Сенат), які кваліфікованою більшістю голосів обирали Президента. Якщо б скликання не відбулося, то за 30 днів до закінчення сьомого року повноважень Президента Національні збори міг скликати маршалок. Якщо ж Президент не зможе виконувати своїх повноважень через будь-які причини (смерть, відставку тощо) – його повноваження покладались на Маршалка Сейму (ст. 39, 40).

Якщо б Президент не зміг виконувати свої повноваження протягом трьох місяців, маршалок зобов'язувався скликати Сейм з метою винесення ухвали щодо визнання посади Президента вільною. Таку ухвалу мали б приймати 3/5 голосів за умови присутності принаймні половини депутатів від конституційного складу (ст. 42). Після прийняття цієї ухвали маршалок повинен був негайно скликати Національні збори для

виборів нового Президента (ст. 41) [11]. Така норма Конституції забезпечувала швидкий і легітимний спосіб відновлення виконавчої влади у державі.

Сейм та Сенат спільно формували вищий орган судової влади конституційної юрисдикції – Державний Трибунал. Депутати і сенатори обирали членів цього суду на період виконання повноважень парламенту. Вибори суддів відбувалися одразу після того, як було сформовано новий склад парламенту (ст. 64) [11].

У 1925-1926 рр. Польща опинилась у складному становищі: економічна криза, інфляція, високий рівень безробіття викликали невдоволення більшості населення держави. Поряд з економічними проблемами виникло багато політичних проблем: політичні сили у парламенті перебували у стані конфронтації та не могли досягнути згоди, уряди часто змінювались, а суспільних проблем практично не вирішували. Парламентська форма правління викликала розчарування та все більше невдоволення. Ситуація загострилась, у Варшаві розпочалась бої і, як наслідок, Президент Станіслав Войцеховський та Голова Ради Міністрів Вінцент Вітос, щоб уникнути громадянської війни, склали свої повноваження.

За результатами голосування у парламенті 1 червня 1926 р. Президентом Польщі було обрано Ігнація Мосціцького. Новим Головою Ради Міністрів призначено професора Львівської політехніки Казимира Бартеля. Під його головуванням уряд розробив та подав на розгляд парламенту проект закону із змінами та доповненнями до Конституції, який парламент прийняв 2 серпня 1926 р. [5, с. 214–215]

Законом 1926 р. повноваження парламенту були значно обмежені. Президент отримав право в період між сесіями парламенту видавати розпорядження, які мали силу закону, що об'єднало в його руках і виконавчу, і законодавчу владу. Обмежено було також право Сейму притягувати до відповідальності уряд. Якщо раніше Сейм на одному й тому ж самому засіданні міг оголосити недовіру Раді Міністрів та прийняти рішення про її відставку (ст. 58), то внаслідок внесених змін голосування за відставку уряду відбувалося на наступному засіданні після оголошення недовіри. Це створювало можливість для впливу урядовців на депутатів Сейму у перерві між оголошенням недовіри та голосуванням за відставку [3, с. 160–161].

Загалом, прийняття вказаних змін до Конституції у 1926 р. стало лише першим кроком до обмеження повноважень парламенту. Наступним кроком було схвалення у 1934 р. парламентом нової Конституції (з порушенням конституційної законодавчої процедури і регламенту) та її підписання 23 квітня 1935 р. Президентом Польщі І. Мосціцьким. Ця Конституція ще більше розширила повноваження виконавчої влади та обмежила можливість участі громадян у державотворчих процесах. У зв'язку з цим в науковій літературі її характеризують як недемократичну [6, с. 173, 175; 2, с. 28].

Збільшення обсягу влади Президента Польської Республіки спостерігаємо вже у статтях 2 та 3 Конституції 1935 р. Згідно з п. 4 ст. 2, в особі Президента поєднується «цілісна та неподільна» державна влада («jednolita i niepodzielna władza państwowa»). Сейм та Сенат, поряд з урядом, збройними силами, судом та державним контролем, було визнано органами держави під керівництвом Президента (п. 1 ст. 3). Глава держави мав право скликати та розпустити Сейм та Сенат, ініціювати відкриття, відтермінування та закриття сесії парламенту. Він самостійно укладав міжнародні договори та ратифікував їх за згодою парламенту, вираженою у формі закону (ст. 12, п. 2 ст. 13, ст. 52) [12].

За Конституцією 1935 р. парламент Другої Польської Республіки зберіг свою двопалатну структуру та складався із Сейму та Сенату. Конституційний склад

парламенту було значно скорочено – кількість депутатів Сейму зменшено з 444 до 208, а сенаторів – з 111 до 96 [6, с. 176].

Право законодавчої ініціативи, як і в попередній Конституції, належало уряду та Сейму (ст. 50), однак парламент вже не був єдиним законодавчим органом у державі. Ст. 49 Конституції 1935 р. визнала законодавчими актами як закони, що приймав парламент, так і декрети Президента.

Президент міг бути уповноважений видавати декрети законом у певний період та в обсязі, що в ньому визначалися. Видавати декрети він міг також у період, коли парламент розпущено та якщо була нагальна державна потреба. Однак його законодавчі акти не могли стосуватися зміни Конституції, ординації (процесуального закону) про вибори до Сейму та Сенату, бюджету, встановлення податків та надання монопольних прав, монетарної системи, одержання державних позик, продажу чи обтяження нерухомого державного майна вартістю більш ніж 100000 злотих. У будь-який час могли бути видані декрети, що стосувались організації уряду та виконання повноважень верховного головнокомандувача (ст. 55) [11].

Що стосується законів, то спочатку законопроект приймали простою більшістю депутатів Сейму та за умови присутності на засіданні принаймні 1/3 від конституційного складу палати (ст. 37). Після цього проект скеровували на розгляд Сенату, який ухвалою міг його скасувати або ж внести до нього зміни. Сейм міг скасувати таку ухвалу 3/5 голосів від конституційного складу. Якщо він цього не робив, то ухвала набирала чинності (ст. 53).

Законопроект, схвалений обома палатами парламенту, надсилали на підпис Президенту, який забезпечував його оприлюднення. Якщо законопроект, на думку Президента, треба було доопрацювати, то він мав право протягом 30 днів повернути його Сеймові. У такому разі проект можна було розглянути і повторно прийняти не швидше, ніж на наступній черговій сесії. Парламент міг врахувати зауваження Президента або прийняти закон у попередній редакції, проголосувавши за нього конституційною більшістю. У такому разі Президент був зобов'язаний підписати закон та забезпечити його оприлюднення (ст. 54) [12].

Конституція 1935 р. суттєво змінила процедуру формування парламенту. Депутатів Сейму обирали строком на п'ять років, починаючи від дня його скликання. Вибори відбувались на принципах загального, рівного та безпосереднього виборчого права шляхом таємного голосування. Не мали права брати участь в голосуванні військові, що належали до мобілізованих частин війська (ст. 32). Право обирати мав кожен громадянин, який на час проведення виборів досягнув 24 років та був наділений повною цивільною та громадянською дієздатністю (п. 1 ст. 33) [11]. Тобто Конституція підвищила вік, з якого особа отримувала активне виборче право.

Також Конституція підвищила вік, з якого громадянин отримував право бути обраним до Сейму. Згідно з п. 2 ст. 33, право бути обраним мав кожен громадянин, який мав право обирати, за умови, що він досягнув на час виборів 30 років [12]. Виборча ординація, прийнята в липні 1935 р., ще більше обмежила виборчі права громадян. Зокрема, вона позбавила політичні партії права висувати кандидатів в депутати. Це право отримали спеціальні окружні збори, керівників яких призначав міністр внутрішніх справ [6, с. 176]. Як наслідок, вони юридично залежали від уряду, що створювало можливості для застосування адміністративного ресурсу.

Ще більше було обмежено виборче право громадян до Сенату. Якщо, згідно з Конституцією 1921 р., Сенат повністю формували шляхом проведення виборів

(ст. 36) [11], то Конституція 1935 р. надала право Президенту призначати 1/3 частину сенаторів (тобто 23 з 96). Решту мав обирати народ [12].

Однак у цьому разі в Конституції не йшлося про загальне, рівне та безпосереднє виборче право. Тому виборча ординація обмежила коло виборців до Сенату. Сенаторів обирали громадяни, нагороджені найвищими орденами і державними нагородами, які мали вищу освіту або виконували виборчі функції в самоврядних інституціях і деяких громадських органах. Вибори були двоступеневими: спочатку виборці обирали делегатів до обласних виборчих колегій, а тоді делегати обирали сенаторів із кандидатур, запропонованих спеціальними урядовими комісіями [3, с. 176]. Як наслідок, більшість громадян республіки були усунуті від процесу формування Сенату.

Змінено було також положення, що стосувались депутатської недоторканості. Згідно з Конституцією 1935 р., депутати та сенатори користувались лише таким обсягом недоторканості, який був необхідний для їхньої роботи в парламенті. За зміст промов, висновки чи інтерпретацію фактів, а також за непристойну поведінку під час засідань парламентарі несли відповідальність лише перед палатою, до якої вони належали. Однак за виступ, що суперечить обов'язку вірності державі, або такі, що містять ознаки переслідуваного урядом злочину – ухвалою відповідної палати або за дорученням маршалка чи міністра юстиції парламентар міг бути відданий під суд Державного Трибуналу та його рішенням позбавлений мандата.

За порушення прав третіх осіб під час засідання палати парламенту парламентар міг бути притягнутий до судової відповідальності лише за згодою відповідної палати (ст. 41) [12].

Ст. 42 Конституції 1935 р. передбачала, що за дії, не пов'язані з участю в роботі парламенту, парламентар несе відповідальність нарівні з іншими громадянами. Однак кримінальне, адміністративне чи дисциплінарне провадження, відкрите до чи після отримання мандата на вимогу відповідної палати, має бути зупиненим. Провадження підлягало відновленню лише після втрати чинності мандата. На час зупинення провадження також зупинялися терміни давності притягнення до відповідальності. Якщо парламентар був затриманий без рішення суду, то для його звільнення було достатньо доручення маршалка [12].

Отож, обсяг депутатського імунітету залишився практично без змін, однак у Конституції закріплено конституційно-правовий порядок припинення депутатського чи сенаторського мандату за ініціативою уряду.

На відміну від Конституції 1921 р., згідно з якою Президента обирав парламент (ст. 39, 40) [7], Конституція 1935 р. передбачала значно складнішу процедуру виборів. Відповідно до ст. 16 Конституції, право висунути кандидата в Президенти Польської Республіки мали Збори Виборців (*Zgromadzenie Elektorów*), які скликав діючий Президент за п'ятнадцять днів до завершення сьомого року його каденції. Якщо б Президент до завершення каденції помер, подав у відставку або його посада була визнана парламентом вільною, то Збори виборців міг скликати Маршалок Сенату (ст. 21, 22). До складу Зборів виборців входили Маршалок Сенату (як голова Зборів), Маршалок Сейму (як заступник голови Зборів), Голова Ради Міністрів, перший голова Верховного Суду, Генеральний інспектор Збройних Сил, 75 виборців, обраних парламентом з найдостойніших громадян (2/3 виборців обирав сейм, 1/3 – Сенат). Мандати виборців втрачали чинність з дня вступу на пост новообраного Президента (ст. 17) [12].

Отже, унаслідок конституційної реформи 1935 р. Друга Польська Республіка перетворилась із парламентської в президентсько-парламентську республіку.

Президент отримував можливість впливати через Збори Виборців на вибори нового глави держави.

Окрім цього, якщо чинного Президента не влаштувала кандидатура, яку висунули Збори Виборців, він мав право протягом семи днів з дня виборів висунути свого кандидата або самовисунутись. У такому разі проводили загальні вибори, на яких громадяни обирали Президента з-поміж обох висунутих кандидатів. Якщо ж чинний глава держави не висунув свого кандидата, то через сім днів після рішення Зборів Виборців висунутого ними кандидата визнавали обраним на пост Президента Республіки (ст. 16) [12].

Парламент мав право визнати посаду Президента вільною, якщо той не міг протягом тривалого часу виконувати свої повноваження. Для цього Маршалок Сейму повинен був скликати спільне засідання палат парламенту (połączone Izby Ustawodawcze), на якому парламент мусив прийняти відповідну ухвалу 3/5 від конституційного складу (ст. 22) [12].

Право контролю за діяльністю уряду покладали на Сейм. З цією метою Сейму надавали право: вимагати відставки уряду або конкретного міністра (тобто притягнення його до парламентської відповідальності); притягувати спільно із Сенатом до конституційної відповідальності Голову Ради Міністрів та міністрів; вимагати в уряді звіту; щорічно погоджувати закриття державних рахунків і затверджувати річний звіт уряду; брати участь у контролі за державним боргом (ст. 31).

Порядок притягнення уряду до парламентської відповідальності визначала ст. 29 Конституції 1935 р. Подання про відставку окремого міністра або усієї Ради Міністрів можна було оголосити лише на черговій сесії сейму, а голосування по ньому могло відбутись лише на наступному засіданні. Рішення приймалось простою більшістю голосів. Президент протягом трьох днів після його прийняття міг відкликати уряд чи відповідного міністра або ж розпустити парламент. Якщо він цього не робив, то подання скеровували на розгляд у Сенат, який міг його підтримати чи відхилити. Якщо Сенат голосував за подання Сейму, то президент був зобов'язаний його виконати, відправивши уряд чи міністра у відставку. У разі ж незгоди з рішенням парламенту він мав право його розпустити достроково [12].

Це положення суттєво обмежило повноваження парламенту порівняно з Конституцією 1921 р., згідно із ст. 58 якої для відставки як окремого міністра, так й усього уряду достатньо було рішення лише однієї палати – Сейму [7].

Як бачимо, спроба відставки уряду з боку парламенту могла завершитись розпуском самого парламенту. Це питання залежало виключно від політичної волі Президента. Подібне положення міститься в ч. 3 ст. 117 Конституції Російської Федерації 1993 р., яка за формою правління є президентсько-парламентською республікою, у якій президент має широкі повноваження для впливу на уряд та парламент [12]. Із цього можемо зробити висновок, що Польща поступово рухалась до зміцнення президентської влади і, можливо, могла б перетворитись у президентську республіку.

Конституція 1935 р. обмежувала також право парламенту формувати Державний Трибунал. Якщо раніше суддів цього суду конституційної юрисдикції обирали Сейм та Сенат, то, згідно зі ст. 71 нової Конституції, це повноваження було передано Президенту. Глава держави призначав суддів Державного Трибуналу терміном на три роки із суддів судів загальної юрисдикції, запропонованих Сеймом та Сенатом [11].

Зауважимо, що Конституція 1921 р. визначила Польщу як парламентську монархію та створила важливі передумови для розвитку парламентаризму. Ця

Конституція містила важливі положення, які закріплювали розподіл влад. Сьогодні вони можуть бути корисними для реформування чинної Конституції України. З огляду на це цікавими є положення щодо права суміщення посади депутата та міністра, обмеження депутатської недоторканості, повноважень парламенту тоді, коли президент не може виконувати своїх повноважень, та ін.

Із 1926 р. відбулася конституційна реформа, яка розширила президентські повноваження та зміцнила виконавчу владу. Ще ширші повноваження Президент та уряд отримали після прийняття Конституції 1935 р. Як припускаємо, Друга Польська Республіка з парламентської могла б поступово перетворитись на президентську. Такі політичні процеси негативно позначились на політичному становищі держави, значно послабили її і створили передумови для зовнішньої агресії. Вже у 1939 р. внаслідок укладення радянсько-німецького «Пакту Молотова–Ріббентропа» Польща знову втратила незалежність.

Список використаної літератури

1. *Гриб Н.* Конституції Австрії та Австро-Угорщини і їх застосування у Галичині (1848–1918 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01. / Н. Гриб. – Львів, 2013. – 20.
2. *Демшичак Р. Б.* Трансформація політичного ладу II Речі Посполитої (1935 р.) та її вплив на характер українсько-польських відносин // Наукові праці. Політологія. – Вип. 170; Том 182. – С. 27–31.
3. Конституція України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page2>.
4. Конституция Российской Федерации от 25.12.1993 г. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.constitution.ru/>
5. *Тищик Б. Й.* Польща: історія державності і права (X–XXI ст.) / Б. Й. Тищик – Львів : Світ, 2012. – 512 с.
6. *Bardach J.* Dzieje Sejmu Polskiego / J. Bardach, S. Grodzicki, A. Gwiżdż та inni. – Warszawa: Wzdownictwo Sejmowe, 2011. – 380 s.
7. *Bardach J.* Historia ustroju i prawa polskiego / J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrak. – Warszawa : Wydawnictwo Prawnicze «LexisNexis», 2005. – 667 s.
8. *Gapski M.* Prawo wybieralności do Sejmu i Senatu w konstytucjach i ordynacjach wyborczych II Rzeczypospolitej / M. Gapski // Teka Kom. Hist. OL PAN. – 2006. – №1. – S. 156 – 168.
9. *Kallas M.* Pozycja głowy państwa w projektach konstytucyjnych z lat 1917–1921 / M. Kallas // Vetera Novis Augere. Studia i prace dedykowane Profesorowi Waclawowi Uruszczakowi. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010. – Tom 1. – S. 387 – 396.
10. Uchwała Sejmu z dnia 20 lutego 1919 r. «O potwierdzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa» [Elektroniczny zasób]. – Tryb dostępu : <http://www.law.uj.edu.pl/~khpp/fontesu/1919.htm>.
11. Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. «Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej» [Elektroniczny zasób]. – Tryb dostępu : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19210440267>.
12. Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. [Elektroniczny zasób]. – Tryb dostępu : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19350300227>.

*Стаття: надійшла до редакції 11.02.2015
прийнята до друку 01.07.2015*

CONSTITUTIONAL-LEGAL STATUS OF PARLIAMENT OF THE SECOND POLISH REPUBLIC (1918-1939)

R. Shandra

*Ivan Franko Lviv National University
Universytetska str., 1, 79000 Lviv, Ukraine
E-mail: shandraroman@gmail.com*

Constitutional acts of the Second Polish Republic of 1918, 1921 and 1935 have been researched in the present article. Legal status of the Parliament of Poland in 1918-1939, authorities of certain chambers has been clarified. Authorities of the Parliament as to formation of executive and judicial branches of government have been analyzed.

The author draws attention to practical value of the research of historical legal experience of Polish public officials in the Second Polish Republic since main tasks of constitutional process were to restore stability in the country by changing the Constitution, overcoming political crisis, strengthening state authority etc. Nowadays these tasks are relevant to Ukraine. The following documents have been analyzed in the present article: Regent Council Decree of 11th November 1918 under which Józef Piłsudski came to power, major constitutional documents issued by the first President of Polish Republic, the decree of 22nd November 1918 on supreme representative authority of the Polish Republic (Constituent Sejm) and decree of 28th November 1918 which affirmed electoral ordination to the Polish Constituent Sejm.

The first session of a newly-elected parliament was held on 10th February 1919. One of the key issues of the agenda was adoption of a new constitution of the Polish Republic and for this purpose on 14th February 1919 the Constitutional Committee was established. Since work on such project required time, it was decided to adopt a temporary constitutional act – Constituent Sejm resolution of 20th February 1919 (so called Small Constitution). Parliament was acknowledged to be sovereign and legislative one-chambered authority in Polish commonwealth. Period of its functioning was not determined and it was functioning from February 1919 till the end of November 1922. During this period Sejm deputies held 342 plenary meetings and adopted 342 laws. The most significant result of the Second Polish Republic First Parliament was the adoption of a new Constitution on 17th March 1921.

According to the Constitution 1921, Parliament consisting of Sejm and Senate (article 2) was recognized to be the only legislative authority. Sejm was made up of 444 deputies, and Senate – 111 senators. It was forbidden to hold more than one office – deputy or senator. The author has analyzed disposition of the Constitution and attracted our attention to the fact that certain norms were borrowed from Austrian Constitution 1867 (Constitutional Law about changing the law of 26th February 1861 on imperial representation of 21st December 1867).

In 1925-1926 Poland was in great difficulties – economic crisis, inflation, high level of unemployment led to dissatisfaction among vast majority of population. Along with economic problems, a lot of political troubles appeared – political forces in the Parliament were in confrontation to each other and could not come to an agreement, governments were changed very often, social issues were not resolved. Parliamentary form of government led to disappointment and discontent. As a result, Parliament powers were restrained. At first, changes in the Constitution were introduced in 1926, but they were just the first step towards restriction of Parliament powers. The next step was the adoption of new Constitution in 1934 by the Parliament and its signing on 23rd April 1935 by President of Poland I. Moscicki. This Constitution expanded powers of executive authority and restricted citizens' opportunity to take part in state-building procedures.

Summing up, the author remarks that the Constitution 1921 determined Poland to be a parliamentary monarchy and created considerable preconditions for developing parliamentarism. This Constitution contained vital dispositions which consolidated allocation of powers and can be helpful in reforming the valid Constitution of Ukraine. Taking this into consideration, special interest is aroused by such things as disposition about the right to hold more than one office (post of a deputy and minister), restriction of deputy's inviolability, Parliament powers when a president is not able to execute his powers etc.

Since 1926 a new Constitutional reform, which expanded president's powers and strengthened executive authority, has been carried out. President and government received even more powers owing to the adoption of the Constitution in 1935. The author assumes that the Second Polish Republic had a chance to be gradually turned from parliamentary to presidential. These political changes had a negative impact on a political state of the country, weakened it significantly and created precondition for external aggression. In 1939, in consequence of conclusion of Soviet-German Molotov-Ribbentrop Pact, Poland once again lost its independence.

Keywords: Second Polish Republic, constitution, parliament, Sejm, Senate, President, government.